

ONDER EEN IJZEREN HEMEL

»PRIVÉ-DOMEIN«
NR. 163

FRIEDRICH HÖLDERLIN

ONDER

EEN IJZEREN HEMEL

BRIEVEN

VERTAALD, BEZORGD EN
VAN EEN NAWOORD VOORZIEN
DOOR KESTER FRERIKS

AMSTERDAM • UITGEVERIJ DE ARBEIDERSPERS

Copyright Nederlandse vertaling © 1990
B. V. Uitgeverij De Arbeiderspers, Amsterdam
Copyright Nawoord © 1990 Kester Freriks
Omslagillustratie: Friedrich Hölderlin,
pastel door Franz Karl Hiemer, 1792
Omslagontwerp: Kees Kelfkens/Marjo Starink

ISBN 9029520523/CIP

So eiseru mein Himmel ist, so steinern bin ich.

Friedrich Hölderlin

INHOUD

Denkendorf en Maulbronn 1784-1788	9
Tübingen 1788-1793	45
Waltershausen, Jena, Nürtingen 1794-1795	85
Frankfurt 1796-1798	131
Homburg 1798-1800	171
Stuttgart, Hauptwil, Nürtingen, Bordeaux 1800-1804	207
Tübingen 1806-1843	241
Brieven aan Hölderlin	253
Nawoord	293
Chronologisch overzicht	317
Aantekeningen	323
Naamregister	351

DENKENDORF EN MAULBRONN

1784-1788

*Aan zijn moeder**

[Denkendorf, vlak voor Kerstmis 1785]

Liefste mama!

Als mijn brief ditmaal wat verwarder is dan anders, dan moet *u* zelfs denken dat mijn gedachten net als de uwe door de kerstdrukte in beslag worden genomen—toch wijken ze enigszins van elkaar af: de mijne zijn, afgezien van de buikloop waarvan ik op het ogenblik last heb, vol ideeën over de voordracht* die ik op Sint-Jansdag met de vesper houd, talloze schetsen van gedichten die ik de komende vakantie (vier weken waarin men alleen voor zichzelf werkt) schrijven wil en moet schrijven (n.b. ook in het Latijn!), hele stapels brieven die ik, hoewel het nieuwe jaar daartoe weinig aanleiding geeft, bij voorbeeld stuur aan de weledele heren Helfer*, Klemm*, Bilfinger*, naar Altona*, en wat dus al mijn bezigheden zijn, en ook de uwe—zoals we die kennen.

Wat het bezoek met Kerstmis betreft, ben ik liever zo vrij *u* hier uit te nodigen omdat de voorbereidingen voor Sint-Jan mij, zoals gezegd, zwaar vallen. Mijn lieve broer en zuster* zullen zich weer oprecht verheugen, maar in vertrouwen gezegd, is het me vreemd te moede welk geschenk ik hun moet geven. Ik laat het aan *u* over, *liefste mama*, en als het bij ons toch een beetje bij het oude moet blijven, ontslaat *u* mij dan van die verplichting en verblijdt hen in mijn naam. Breng mijn lieve *grootmama** mijn hartelijke groeten over, haar kerstgeschenk zal ik niet vergeten—ik wil de barmhartige God met oprechte vreugde om Christus' geboorte danken, dat hij ook in dit bijna voltooide jaar *u* voor mij in gezondheid heeft behouden. Mijn buikloop buiten beschouwing gelaten voel ik me over het al-

* De asterisken verwijzen naar de aantekeningen achterin.

gemeen heel goed. Hier is het weliswaar niet te laat als bij u,
toch weet ik niets anders te schrijven dan dat ik ben

van mijn liefste mama
de gehoorzaamste zoon
Hölderlin.

Bijgesloten zend ik iets om de drukte rond de kerstdagen te
veraangenaamen: als u het zelf liever niet wilt lezen, laat u het
dan tenminste voorlezen door mijn lieve broertje of zusje, het
zal u werkelijk goed bevallen. Stuurt u het zo snel mogelijk
terug. De andere delen volgen spoedig. Ook vraag ik u mij de
fles terug te zenden, die was geleend. [...]

*Aan Immanuel Nast**

[Maulbronn, begin januari 1787]

Mijn beste!

Ik ging heel kalm bij je weg—ik voelde me goed bij de wee-
moedige gewaarwordingen van het afscheid—en nog steeds,
als ik terugdenk aan de eerste ogenblikken nadat we vriendschap
sloten—hoe wij zo vertrouwd, zo opgetogen met elkaar omgin-
gen, dan ben ik tevreden—al had ik jou slechts voor deze paar
dagen in mijn nabijheid.—O mijn dierbare, er waren tijden dat
ik voor een vriend als jij een vinger had opgeofferd, zelfs als
mijn herinnering aan hem moest reiken tot aan de Kaap*.—Ik
heb je, geloof ik, met mijn geklets daarover al een keer verveeld.
—Wat me ergert, is dat mijn oude mistroostige uurtjes zo vaak
in mijn gedachten terugkeren—en wees maar blij dat ik je niet
keer op keer *moest* schrijven.—Jij zou me misschien van veel
klachten verlost zien als ik het vermeed. En toch is het voor ons
mensen zo goed als er iets is om aan te lijden.—Ik was al vaak in
mijn leven een dwaas, niet in het minst als mijn hartewensen
onvervuld bleven—als ik onverdiend kwade gezichten moest
zien.—

Maar nu kan ik je in alle ernst zeggen—vergeef me, ik ben je
tot last geweest!—Dit was weer eens ondeugdelijk geklieder!
Niet waar, mijn beste?

Ik zou je de muziek* op Brutus en Caesar nu graag meteen willen toezenden, maar als men iets wil van de heren academici* uit Stuttgart dan gaat het niet per ijlpост, hoe welwillend ze ook altijd zijn. Ter ere van Schiller* wil ik het ook graag op de piano leren spelen, hoe moeilijk zoets ook zal gaan met mijn gepingel. Ach! hoe vaak heb ik hem in gedachten al niet de hand gedrukt als hij zo zijn Amalia* met haar Karl laat dwepen-! Je houdt me vast voor een nar; maar ik weet niet of dat door eigenliefde komt of--of-ik verheug me in dergelijke gedachten. Voor nu goedenacht, waarde broeder! Nog meer! Hesler* laat je groeten. Je zult nog heel wat complimenten ontvangen als ik laat rondbazuinen: vandaag schrijf ik aan mijn Nast-horen jullie! Voor nu vaarwel. Bemin

je

Hölderlin.

Aan Immanuel Nast

Klooster Maulbronn, januari 87
's Morgens om vier uur

Mijn beste!

Het is mooi dat je zo gevoelig bent voor de natuur-ik vleide me er altijd mee dat onze harten tegelijk zouden slaan-maar nu weet ik het zeker. Toch moet jij niet proberen je voor te stellen hoe en wanneer je de afdruk van je hart helemaal bij mij kunt terugvinden; o nee! mijn beste! je mag je er ook niet over verwonderen-dat bij mij alles er zo verminkt-zo tegenstrijdig uitziet.-Ik moet je zeggen dat ik uit mijn jongensjaren een prille kern bezit-van mijn toenmalig hart-en die is mij nog steeds het liefste-die was van zo'n wasbleke kwetsbaarheid dat daarin de oorzaak is gelegen, dat ik in bepaalde stemmingen alleen maar kan huilen-maar juist dit deel van mijn hart werd het ergst mishandeld sinds ik in het klooster ben-zelfs de goede vrolijke Bilfinger* is in staat mij hierom in weinig dweepzieke taal regelrecht voor een dwaas uit te schelden-en bovendien heb ik een treurige hang naar ruwheid-waardoor ik vaak in woede uitbarst-zonder te weten waarom, en tegen mijn broer

tekeerga—terwijl er nauwelijks sprake was van een sprankje belediging. O het slaat niet gelijk met het jouwe—mijn hart—het is zo slecht—ooit klopte in mij een beter—maar dat hebben ze van me afgenomen—en ik verbaas me er vaak over hoe jij er—toe bent gekomen—mij jouw vriend te noemen. Hier is geen sterveling op me gesteld—ik wil nu vriendschap sluiten met kinderen—maar ook die is waarschijnlijk erg onbevredigend.

Bilfinger is weliswaar mijn vriend—maar het gaat hem te voorspoedig om naar me om te zien—jij hebt het al begrepen—hij is altijd opgewekt—ik laat aldoor het hoofd hangen—dan zul jij wel begrijpen—dat daarvan weinig goeds valt te verwachten. Ik kan je vertellen—dat ik de enige ben—die hier, behalve van naam, geen enkele vrouw—geen scribent ken—of wie anders tot de wereld der hogere kringen van Maulbronn hoort.

Mijn fluit zou me nog enige troost kunnen bieden, maar ook die is me ontnomen. Als Efferenn* en Bilfinger enzovoort zich tijdens een huisconcert willen vermaken laat men liever een plaats onbezet, dan dat men Hölderlin roept. Je mag niet denken dat ik voor mezelf al mijn vreugde vergal of er al helemaal niet meer in geloof; onlangs volgde ik van pure narigheid de vrouw van onze kloosterdokter Bas* tot in haar tuin—al vaak genoeg was ik haar tot last—toen spraken de meisjes van de administratie me daar in het voorbijgaan voor de allereerste keer aan; je had het moeten zien—ik was blij als een kind—dat iemand mij ook eens aansprak—en eigenlijk was het ook weer niet zo'n belangrijke reden tot vreugde.

Nog een keer moet me van het hart—als je weer eens op het idee komt naar de Kaap te vertrekken, dan moet je mij als gezelschap meenemen. Op mijn erewoord!

Het ga je intussen goed, waarde broer, vaarwel! Dit was een treurige ochtend!

Je

Hölderlin.

Uitgerekend hiervandaan stuur ik je een duet—voor solofluit heb ik, behalve de concerten, niets. De kleine partijen speel ik op het gehoor.

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn, eind januari 1787]

Waarde broeder!

Alweer een uur verdroomd! Ook vertoefde ik bij jou—ik kan zoiets niet beter dan tijdens mijn ledige avonduren—wanneer ik zo alleen in het duister ben.—Ik was ook nog ergens anders—en het slot van het liedje was—dat ik mezelf en de ander beklagde. Want vertel me, vriend, waarom moet ik rondom mijn mooiste bedoelingen palissaden oprichten, mijn onschuldigste handelingen als een misdaad laten uitleggen—dat er toch zulke slechte mensen zijn, zulke ellendelingen onder mijn kameraden—als de vriendschap me niet af en toe troostte—had ik mezelf al menigmaal liever elders gewenst dan in gezelschap van mensen.—Kijk, mijn beste, niet de eigenliefde of overdreven gevoeligheid zijn het die me zo woedend maken—iemand anders*, wier belevenissen me dichter aan het hart liggen dan de mijne, werd beledigd—o, dat ik zo terughoudend moet zijn jegens jou—maar ik moet—ik moet—misschien later.—Had ik toch maar helemaal gezwegen, deze kinderlijke jammerklacht maakt je misschien boos—en toch weet ik me geen raad zonder jou. Toen ik je kortgeleden wilde schrijven werd ik geplaagd door razende kiespijn.—Als ik toch maar eens iets onbekommerds kon schrijven. Heb geduld! het zal gebeuren—hoop ik—of—of—heb ik dan niet genoeg doorstaan? Beleefde ik niet als knaap al wat een man doet zuchten? En als jongeling, gaat het dan beter? En dit is de tijd, zegt men, waarin het ons aan niets ontbreekt! O mijn lieve God! ben ik de enige? Is ieder ander gelukkiger dan ik? En wat heb ik dan misdaan?

Ja, mijn beste, precies dat wat me troosten moet, drukt het zwaarst op me... Dan denk ik telkens—als in jou toch de wel lust, onvrede, roofzucht* woedden, als jij zou zijn als velen om je heen.—O ik moet zwijgen.—Vergeef me voor deze ene keer, beste, je kent me nauwelijks—en tegelijk ken je me al bijna als een van degenen, die hem aanklagen, hij die alwetend ons lot stuurt—maar zo ver mag het nooit komen.—Ik slaap vast weer slecht—als ik maar bij jou kon zijn. Jij veroordeelt me waarschijnlijk—ik houd van—moet ik dan zo spreken? vertel het

me, vriend—of weet jij het ook niet? Welnu—ik evenmin. Voor nu goedenacht—morgen zal het vonnis over dit broddelwerk worden uitgesproken, en misschien verscheur ik het.

Hölderlin.

Aan Immanuel Nast

Maulbronn, 18 febr. 87

Allereerst een vraag! Jij rekent jezelf tot dat gilde van mensen voor wie de schrijfkunst bijzonder heilig is—. Nu meent vriend Bilfinger een dubbelzinnige verschrijving te hebben ontdekt in de brief die je me onlangs met gevleugelde pen schreef—hij meent dat in—

bemin

jouw

*L. Nast—**

een ondeugendheid schuilt en die wil hij in mijn naam wreken (hoewel ik helemaal niet wraakzuchtig ben), en al zal het jou een zorg zijn, kun je je dan toch een voorstelling maken van die wraak? Hij gaat je schrijven—en bemin je

B-r.*

Wat dat Br- moet betekenen, weet ik—als het jou niet duidelijk is—evenmin. Maar nu in alle ernst! Je vraagt me wat ik vind van je Amadis*—ik antwoord—slecht. En waarom??—Niet omdat Wieland toch al niet mijn stokpaardje is, ook niet omdat ik liever een sprookje had gelezen dat niet door satire werd onderbroken—maar—ik zeg het in alle bescheidenheid—omdat er dingen in voorkomen die voor ontvankelijke lieden als ik helaas!!—niet om te lezen zijn. O broer! je gaat ervan uit dat ik het maar voor de helft heb gelezen? Dan dank ik God dat mijn fantasie nog onbevlekt is, dat ik walg van een dichter die een onschuldig iemand het schaamrood regelrecht op de kaken jaagt. Beken me toch, mijn vriend, is je hart niet gelukzaliger gestemd als je de grote Messiaszanger* hoort? Of de woedende Ahasverus* leest van onze Schubart? Of de vurige Schiller?—Laat je hier overtuigen door zijn 'Fiesko'* of 'Kabale und Liebe'*.

-In het laatste treedt zelfs een edel meisje op-denk aan mij als Louise er zo voor staat, met haar blik in de rechtvaardige eeuwigheid-of ik geen gelijk heb.

Ik denk maar al te vaak, als ik me die passage in herinnering breng, als ik ooit een meisje verlies omdat ik me weer eens zo onhandig gedroeg, gelijk het me aldoor vergaat op mijn ongeluksdagen, dan zou ik alleen die passage lezen, en daarin voldoende kracht vinden. Ik hoor het al, je lacht me uit, je denkt, voordat men over verliezen kletst moet men eerst--hebben??-? Geloof wat je wilt. Ik laat me alles welgevallen.

Denk je eens in-mijn vriend Hiemer* van de academie laat drie brieven van mij, waarin ik hem vraag om 'Brutus und Caesar', onbeantwoord. Zoiets is treurig, niet waar?

De vlegel heeft ook een stapel gedichten van me, en als hij die niet terugstuurt dan hoeft hij me nooit meer onder ogen te komen.

Breng je nicht Heinrike Nast* mijn oprechte complimenten over. Heeft ze jou ook al over Maulbronn verteld? Ze kent vermoedelijk ook mejuffrouw Brecht? Ben jij ook bekend met haar??

Hölderlin.

Ik sta er niet voor in-misschien vind je ook aan het slot van mijn brief schrijffouten, net als in de jouwe, maar--ik moest me haasten.

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn, vrijwel zeker 4 maart 1787]

Waarde broeder!

Niet meer dan een paar woorden! Jammer dat het er slechts een paar zijn-ik was juist in de goede stemming. Denk je eens in! iets in de Chronik*! Ik ben op slag weer helemaal verzoend met mezelf-mijn lot. Moet ik je mijn raadselachtige brieven uitleggen? Ik ben van harte opgetogen dat ik ze zo raadselachtig schreef. Anders zou ik me nog meer moeten schamen. Nu moet ik ophouden.

Vorige week kon ik vanwege het examen solenne niet schrijven! Een kleine hindernis!

Bilfinger en Efferenn laten je groeten! Hoor eens, mijn beste, je wreekt je toch niet op mijn stilzwijgen en op dit kladwerk, en schrijft me nog twee—drie werkelijk lange brieven voor Pasen? Dat zijn nog vijf weken!

Je
opgewekte
Hölderlin.

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn,
vrijwel zeker 18 maart 1787]

Een nouveauté! een schitterende, schitterende, hartversterkende nouveauté! Ik heb nu Ossian*, de bard zonder weerga, de onsterfelijke evenknie van Homerus heb ik onder handen.

Je moet hem lezen, vriend—dan worden al jouw dalen louter als de dalen van Kona*—jouw Engelberg* een Schots gebergte—een heel zoet, weemoedig gevoel zal je aangrijpen—je moet hem lezen—ik kan het niet declameren. Met de vakantie gaat hij mee naar Nürtingen, waar ik hem net zo lang zal lezen tot ik hem zowat uit het hoofd ken.

Ik weet nog niet of ik bij je langskom, op de heenreis zeker niet. Ik heb helemaal niets te schrijven—want de goede blinde Ossian dwaalt almaar rond in mijn hoofd. Mijn vriend* de academicus schreef me—bood natuurlijk zijn verontschuldigingen aan—verzocht me om vergiffenis—maar—was hij toch maar liever met zijn verontschuldigingen en afsmekingen thuisgebleven, en had hij mij het muziekstuk toegestuurd!

Als jij Bilfinger en Efferenn schrijft, jaag hen dan de schrik op het lijf—uit gekheid—het verhaal doet de ronde dat twee studenten bijna dagelijks een bezoek brengen aan de administratie—heel verdacht—. De knapen hebben zich daarginds genes-teld bij de weledele vicaris*, en daar vaart onze arme drommel Bilfinger heel wel bij. En Efferenn—als hij alleen al het hakke-

bord hoort—dan wil hij niets anders meer—ik ben ervan overtuigd dat, als Lucifer zelf daarboven het hakkebord bespeelt, hij hem achterna zou lopen—daarom is het des te beter dat hij (zoals ik om me heen hoor—Bilfinger—) een engel is. Ik leer hier weinig mensen kennen—ik ben nog steeds liever alleen—en dan fantaseer ik erop los, zo vol toewijding dat de tranen me bijna in de ogen waren gesprongen toen ik fantaseerde dat ik, gekomen voor een meisje, argwanend behandeld door iedereen, werd verstoten. Het ga je goed—broer—de klok slaat, ik moet naar college.

Je

Hölderlin.

(net zo tevreden als jij.)

Aan Immanuel Nast

Maulbronn, 26 maart [1787]

Mijn beste!

Deze keer een smeekbede! een dringende, beslist in te willigen smeekbede! En die luidt? Nu! luister!

Märklin* brengt me vanuit Leonberg een bezoek en stel je eens het genoeg voor als—jij meekomt! O jongen! ik geef het niet op—je bent het verplicht als je mijn vriend wilt zijn—ook al is het maar voor luttele dagen—ik heb alles op alles gezet, Bilfinger, Märklin en ik smeken in koor. Zijn deze vrienden je iets waard? En kun je zo'n verzoek weigeren? Nee! ik weet het zeker—je komt—ook al moeten kleine moeilijkheden overwonnen worden. Kijk, broeder, als jij me dit plezier niet gunt, gun het wel de andere vrienden die in jouw en mijn naam om hetzelfde smeken. Het zou me erg veel pijn doen als je in de gelegenheid was, maar uitvluchten bedacht—en verontschuldigen—rondstrooit. Als je eens wist dat mijn smeking uit het diepst van mijn hart opwelt—hoe razend gelukkig de belofte alleen al me zou maken—je *wilt* komen, o beloof het dan, beste—ik ben ervan overtuigd dat je me graag een paar heerlijke uren toewenst.—Maar je bent een man, en die laat het niet alleen bij mooie beloften. Je weet hoeveel verlangens er onvervuld blij-

ven en hoeveel pijn zoiets doet! En moet ook deze onvervuld blijven?

Ik smEEK je—en als mijn bede wordt ingewilligd—dan bedank ik je met alles wat in mijn vermogen ligt—en tot zover

je

Hölderlin.

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn,
waarschijnlijk half april 1787]
's Morgens om vijf uur

Mijn beste!

Eindelijk weer eens! En wat brengt het je? Moet ik ruzie zoeken? Maar dat is al eens gebeurd, en ruzie maakt de zaak alleen maar erger. Vermoedelijk werd er helemaal niets wezenlijks opgelost als ik met *jou* een partijtje ruzie wilde maken. Vriend Märklin vertelde dat jullie danig onbekommerd onder elkaar bent geweest, en dat heeft me oprecht verheugd. Ik en Bilfinger hebben elkaar ook gesproken en we hadden een heerlijke tijd. Ach! dat Nast afwezig moest zijn! en het speet je niet eens. Schelm! Beken het maar! En hier—bevalt het me ook weer. Ik ben nu zo alleen, altijd, zo omringd door stilte—en ik vind het aangenaam—alleen jammer—zo ver, zo ver weg van Bilfinger.—Ik praat hier bijna met niemand, maar des te meer denk ik aan mijn dierbaren in de wereld om me heen—en daarbij voel ik me heel goed.

Moet je me 'Kabale und Liebe' niet eens terugsturen—iemand heeft erom gevraagd.

En mijn *album amicorum*—zul je wel vergeten zijn. 'Brutus und Caesar' krijg je binnen twee weken, zowaar ik je vriend ben. Bilfinger stuurt je vandaag Wielands 'Merkur'*.

Je

Hölderlin.

Aan zijn moeder

[Maulbronn, mei of juni 1787]

Liefste mama!

Ik heb me op het ogenblik weer een stapel werk op de hals gehaald; werkzaamheden, die een sterk beroep doen op de geestkracht—ik wil daarom alleen bij deze gelegenheid bekenen dat wij de koffie van Bilfinger en mijn suiker opgemaakt hebben, en dat ik intussen vaak heb verlangd naar een ontbijt—na het vroege opstaan—en tijdens de onophoudelijke, hevige aanslag op de hersenen—en pasgeleden dwong ik mezelf weer met verschrikkelijk lege maag de soep te eten, die zelfs uw hongrigste pappenheimer ongaarne krijgt voorgeschoteld—en toen werd ik zo verdrietig dat ik bijna uit woede het bord tegen de muur smeed. Het zal deze Fritz goed, goed doen als u hem wat koffie toezond.

U lacht misschien om mijn wijdlopijge verzoekschrift, ik wil u alleen maar enigszins een indruk geven van het kruis des kloosters. Want het zijn toch ordentelijke zorgen om het levensonderhoud, als men zo naar een slok koffie of een lepel goede soep hunkert, en nergens, nergens iets kan opscharrelen. Met mij gaat het nog redelijk goed; maar dan zou u de anderen eens moeten zien die nog te kampen hebben met een financiële achterstand van afgelopen winter en nu zelfs geen rode duit op zak hebben—het is om te lachen¹ als die lieden uit pure onvrede niet naar bed gaan en de halve nacht op de slaapzaal telkens opnieuw zingen:

Ontwaakt, ontwaakt, broeders, en weest sterk!
De schuldeiser staat aan de deur.
De schulden nemen dagelijks toe,
Wij hebben rust noch duur,
Daarom op naar Afrika—(daar ligt immers de Kaap)*.

En zo gaat het bijna iedere nacht, waarna men elkaar zelfs uitlacht, en dan naar bed. Maar eigenlijk is het een treurig festijn!

1. Vergeef me dat ik zulk slecht papier gebruik!

En nog erger is dat mijnheer de prelaat*, de alom geprezen Weinland, tegenwoordig zo onberekenbaar is dat hij zowel professoren als studenten en assistenten in elkaars aanwezigheid dusdanige uitbranders geeft, dat binnen de kortste keren professoren en studenten—en studenten en assistenten gezamenlijk staan te jammeren. Zo gaat het dus in de wereld! Ik leer me daarin, godlof! steeds beter schikken! Ik kan u boven alles verzekeren, lieve mama! dat ik, die eens het allertreurigst was, nu niet langer tot de ontevredenen behoor! Ik heb lieve Rike geschreven—heb haar getroost.

Ik moet u bekennen dat ik boven uw brief huilde—en omdat ik meteen daarna de bidstonde moest leiden, kon ik van ontroering bijna niets zeggen! Ik had van mezelf nooit verwacht dat mijn liefde voor u zover ging! Maar ongetwijfeld is Rike een voortreffelijk, heerlijk meisje! God zal haar duizendmaal zegenen om haar tranen. U mag trots zijn op zo'n dochter!

Uw
gehoorzaamste zoon
Hölderlin.

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn, zomer 1787]

Duizendmaal dank—beste vriend—voor het verrukkelijke schilderij*—je hartelijke brief!

Je had eens moeten zien hoe het mij verging—ik kreeg hem tijdens het eten—en toen had ik het ongeluk—dat ik me niet langer kon beheersen, zeker niet aan het slot, waarin je me zo oprecht troostte met een zorgeloze toekomst—er drupten een paar tranen in de soep—en ik kon ze nauwelijks voor Bilfinger, die naast me zat, verbergen. Maar hij moet toch iets hebben gemerkt, hij knipoogde zo schalks naar me, en toen was alles voorbij!!!

Als je eens wist hoe vaak ik aan je denk! Hoe vaak ik je hier verlangde!

O vriend, vriend! ik ben zo'n zwakkeling—maar dat mag jij

alleen weten—en is het niet zo dat je veeleer medelijden met me hebt, dan dat je me uitlacht omdat ik huilde boven je brief? Maar lieve God! ik moet je bekennen dat er meer is dat mijn hart beklemmt dan waarover ik je onlangs schreef! Neem van mij aan dat God me een aanzienlijk part leed bezorgde! Eigenlijk wil ik niets zeggen—jij ontvangt een brief van mij op een onbekommerd uur, waarna ik er een gewetenszaak van maak dat voor jou te bederven met mijn geklaag! Ik weet hoe hartstochtelijk ik dikwijls snak naar een vrolijk ogenblik—en hoe ik dan probeer het vast te houden als ik het eenmaal in bezit heb, en zo kan het jou ook licht vergaan.—

Hier houd ik het niet langer uit! nee, echt! Ik moet weg—ik heb me vast voorgenomen morgen mijn moeder te schrijven—dat ze me weghaalt uit het klooster, of anders de prelaten te smeken om enkele maanden vrijaf omdat ik zo vaak bloed opgeef.—Je ziet, vriend, stilaan gaat het met mij bergafwaarts.

Wees getroost!!! Bekommer je niet om mij!!!

Je Hölderlin.

Voor je prachtige Apollo nogmaals duizend keer dank—hij heeft me al menig gelukkig ogenblik gegeven—ik kijk iedere dag naar hem!

Aan Immanuel Nast

[Maulbronn, eind oktober 1787]

Beste vriend!

Nu ben ik weer hier! in de stilte—na zoveel verstrooiing terug in het klooster—ik heb je brief in Nürtingen niet meer gekregen—maar duizendvoudig—duizendvoudig dank ervoor! Oh! ik heb jou ook veel, veel te vertellen, broeder! maar mijn gedachten zijn weer zo verward, zoveel tegenstrijdige gevoelens huizen opnieuw in mijn borst. Waar ik zojuist was—tijdens mijn vakantie, daar waren zoveel onvervulde wensen—onvoleinde gelukzaligheden—ik weet niet of het inbeelding is of werkelijkheid—aan wat ik waarneem beleef ik slechts voor de helft plezier—het is overal zo leeg om me heen—en vaak verwijt ik

mezelf dat ik niet meer deelneem aan het lot van mijn broeder met heel mijn koesterend hart, als toen! Ach broeder, zeg me, beste vriend, ben ik alleen zo? de eeuwig, eeuwig zwartgallige!

Maar nee! nee! alleen 's avonds is het telkens zo, en dan denk ik nooit aan de gelukkige uren die God me al gaf op deze heerlijke aarde; ik ben ondankbaar jegens hem—ongenadig ondankbaar! heb zo'n lieve moeder, een lieve, aardige broer en zuster—o je had moeten zien hoe ze allemaal om me treurden toen ik wegging! Vriend! vriend! ik voel nog steeds hoe ik met bezwaard hart (en tegen middernacht) vertrok!

En jou heb ik toch, jou—en ik klaag maar door?—Ja, als ik je voorgoed moet missen dan zal ik klagen—. Maar daar willen we nog niet aan denken! Niet waar, beste vriend? Ik zal jou je vertrek* uit het vaderland niet in het minst bitter maken?—? Maar je komt nog hierheen—want ik moet je nog iets zeggen—nee! geloof het maar niet, het is niet zo belangrijk, louter kleinheden—misschien ben ik ze tot die tijd wel vergeten.

Nu wil ik ook je hartelijke brief beantwoorden. Er is één ding! Ik verzeker je dat ik het maar voor de helft geloof—en als *jij het* niet had geschreven helemaal niet—dat zij zich nog om mij bekommert, jouw vererenswaardige vriendin*—of heb *jij* haar verteld dat ik zo ongelukkig ben of me inbeeld ongelukkig te zijn—en zij heeft medelijden met me? en zij wil me troosten met dit liefelijke teken der herinnering, door een groet? Ja vriend, ja, deze groet heeft me getroost.—Dat ze zich nog om me bekommert—lieve God! wat een meisje!—Maar luister! Nu moet ik jou ook iets schrijven waar je om kunt lachen—bedenk wel, lach me hartelijk uit, vandaag droomde ik wat voor me uitplotseling sprong mijn geliefkoosde gekte, het lot van mijn toekomst, te voorschijn—en luister eens, maar lach me flink uit, toen schoot me te binnen dat ik na mijn universiteitsjaren kluizenaar wil worden—en dat idee beviel me zo goed dat ik een uur lang, geloof me, in mijn fantasie kluizenaar was. Je ziet, vriend! ik schaam me niet jou mijn zwakheden op te biechten en dat excuseert me enigszins—voor jou—maar anders—laat deze brief toch niet in vreemde handen—in mensvijandige handen vallen—anders heet het—hij is een dwaas!!!